

A SVÉD KIÁLLÍTÁS TANULSÁGAI.

A HÁZIIPARRAL ÉS A NŐI KÉZIMUNKÁKKAL FOGLALKOZÓKNAK FIGYELMÉBE AJÁNlja
GYÖRGYI KÁLMÁN.

Szeretem a népművészetet, sokra becsülöm a háziipart, s lelki gyönyörűségem telik a nők szép kézimunkáiban. Ezért igaz élvezettel néztem a múlt nyáron a stockholmi iparművészeti és háziipari kiállítást s őszintén örültem, amidőn Országos Iparművészeti Múzeumunk igazgatósága több hétre megszerezte a kiállítás érdekesebb munkáit, hogy azokat a magyar közönségnek okulás végett bemutassa.

A svéd
kiállítás
tanulságai.

Mert kétségtelen, hogy a svédek munkáiból elég megszívlelni való tanulságokat merithetünk. E soroknak célja, hogy azokra rámutasson.

A tanulságokat két csoportra osztom: az egyik a háziiparra, a másik pedig a női kézimunkák fogalma alá tartozó készítményekre vonatkozik.

Ha összehasonlítjuk hazánk háziiparát a svédekével, — amellet, hogy a kettőben sok rokon vonást tapasztalhatunk — megállapíthatjuk, hogy a régi magyar népművészet (mely csak újabban vedlett át helyenkint iparszerű foglalkozássá) semmiképen sem áll a svédeké mögött. Sőt határozottan állíthatjuk, hogy a magyar nép házi foglalkozásából eredő régebbi munkák, a formák és technikák gazdagságánál, változatos voltánál, az elrendezés eredetiségénél fogva sokkalta érdekesebbek, az anyag és a munka jóságánál fogva pedig legalább is egyenrangúak a svédek hasonló munkáival. Oly magas művészi színvonalon álló s pazar formakincset felmutató csipkét, mint amilyen például a magyar felvidéki csipke, a svédek sohasem csináltak. Kalotaszeg és Erdély más vidékein készült írásos és szálán varrottasainak, vagdalásosainak kifogyhatatlan, majdnem szertelenül gazdag motívumjainak, a matyó hímzések színpompájának, az alföldi és somogyi bekecsek és szűrők logikusan megalkotott ornamenseinek, a sárközi hímes fejkötőknek, a székely kapuk üdén naív ornamentikájának, az erdélyi, gömöri, pozsonymegyei, stb. göröncserek nemes formájú, ötletes, ügyes rajzzal díszített kancsóinak, butykosainak, cifra tálainak, a remekbe készült somogyi faragott pásztorbotoknak, vésett szarumunkáknak és sok egyéb régi magyar népi munkának a zárkózottabb, egyhangubb svéd háziiparban párja nincs, nem is szólva a XVII. és XVIII. századi gyönyörű magyar úri hímzésekről, amelyek dédanyáink finom ízlését, művészi érzékét s mindig bámulatos hímzési készségét dicsérik.

A kiállítás alkalmából nemrégiben itt járt svéd hölgyek is elismerték, hogy eltekintve a szövéstől, a magyar nép művészi készségének régebbi alkotásaival a svédek nem versenyezhetnek.

Ha ellenben a párhuzamot nem a régi népművészet, hanem a jelenkori háziipari munkák között vonjuk meg, akkor az összehasonlítás feltétlenül a svédeknek kedvez. Mert sajnos, népművészetünk sokfelé teljesen elpusztult, helyenként pedig, ahol megvan, vagy iparszerű foglalkozássá vált, kivetkőztették azt eredeti mivoltából, degenerálódott. Silányabb lett a matéria mint volt hajdanta, átformálódtak az egészséges, erőteljes, becsületes magyaros díszítések; valami kétségbeejtő zagyvaság került helyökbe, aminek semmi köze sincs sem a magyarsághoz, sem a művészethez.

Kevés, nagyon kevés hely van Magyarországon, a melynek mai háziipara a letűnt idők népművészetének színvonalán áll. És ha kutatjuk az okokat, amelyek e szomorú pusztulást és visszaesést előidézték, nem csupán a gyáripar romboló, nivelláló, a művészi kultúrával ellentétes hatásáról szólhatunk, hanem sok egyéb körülményre bukkanunk, amelyek a háziipar hanyatlását részben előidézték, részben pedig elősegítették.

És ezek az okok nem csupán Magyarországon voltak meg, hanem mindenütt, ahol a gyáripar, a szociális bajok, a megélhetés nehézsége, az amerikai kivándorlás, egyes lelketlen kufárok önzése káros hatásukat éreztették.

Lelkes, önfeláldozó apostolok kellettek, mint voltak Ruskin, Morris, a svéd Hazelius, mint a minők a német Lichtwark, Brinckmann és mások, hogy felrázzák a közönség és a kormányok közönyét, rámutassanak a végzetes veszedelemre, az etikai és közgazdasági károkra, amelyek a nép házi foglalkozásának elpusztulásával a nemzetek életbevágó érdekeit veszélyeztetik. És e kiváló férfiak szavának előbb-utóbb volt is foganatja. A nagy átalakulás, mely az emberi kézimunka értékelésében, az ipar és művészet kölcsönhatásának megismerése kérdésében Ruskinnek és híveinek állhatatos és nagyarányú munkálkodását követte, általánosan ismeretes. Tudjuk azt is, hogy az új tannak hatása Britannia határain túl is messze érezhető volt.

Az egyszerű stockholmi polgár, Hazelius doktor, úgyszólván egymaga teremtette meg a világ egyik legcsodálatraméltóbb népművészeti múzeumát, a Nordiska Museet-et, amely kiindulópontja és tengelye lett a svéd háziipar megmentésére irányuló nagyszabású akciónak, amelyről alább még bővebben szólunk; a német és osztrák államkormányzat óriási összegeket áldoz a háziipar tervszerű felkarolására s fejlesztésére. Bécsben beleolvasztották az osztrák tartományokban előbb egymástól függetlenül s komoly felelősség nélkül működő társadalmi jellegű egyesületeket, bizottságokat a K. K. Anstalt für Frauenindustrie nevű intézménybe, amely nagy körültekintéssel, a különböző helyi viszonyok alapos ismeretével s a legjobb művészi és kereskedelmi tényezők bevonásával, megállapított program alapján működik az osztrák háziipar érdekében s évenként számottevő értékekkel gazdagítja Ausztriát.

Azt hiszem, olvasóink szívesen veszik, ha néhány sorban vázolólok ennek a mintaszerű intézménynek belső szervezetét.

Az osztrák háziiparnak ez a nagyarányú központja, mely Ausztria legszegényebb vidékein is virágzó és áldásos háziipart teremtett s jelenlegi szervezetében a kartellek erejét egyesíti a nagyipar termelőképességével, a legutóbbi három év alatt nagyszabású munkáságot fejt ki. Van 48 csipke- és himző-tanfolyama, 50 tanműhelye, amelyekben divattechnikákat tanítanak, 180 tanítója és tervezője és mintegy 25.000 munkása. Évi termelése már most meghaladja a két millió koronát.

A központi igazgatásnak hét szakosztálya van. Az 1. az adminisztratív ügyeket intézi; a 2. a didaktikai, melynek hatáskörébe a 15 tanítónő részére alapított internátus is tartozik; a 3. a kereskedelmi, mely az egyesült eladóhelyiségek útján a belföldi detail-üzletet intézi és a közvetítő nagykereskedelem mellőzésével a külföldi kivitelről is gondoskodik. Ezekon kívül van négy technikai szakosztály; kettő a csipke fejlesztésével, a harmadik a himzéssel, a negyedik pedig a divatmunkák fejlesztésével foglalkozik. Emellett gondoskodnak az anyagok beszerzéséről, új mintákról, azok sokszorosításáról s a munkatelepek és tanfolyamoknak munkával való ellátásáról. Kiegészíti a szervezetet egy technikai és egy művészeti műterem, amelyben hívatott művészek a szükséges terveket készítik.

Legmeglepőbb hatása annak a nagystílusú szervezésnek, mely nagy körültekintéssel osztja ki a szerepeket s a különböző tényezők eredményes együttműködését biztosítja, abban nyilvánul, hogy munkásainak átlag 10 százalékkal több jövedelmet biztosít, mint amilyen keresetet érhetnek el a szervezeten kívül álló munkások.

Emellett negyedévenként a munkások még a tiszta jövedelem arányában jutalékokat is kapnak, külön nagy segélyalapból pedig az inségesek, betegek a szükséghez mért rendkívüli támogatásban is részesülhetnek. Csak idő kérdése, hogy a munkások részére felállítják a népkonyhákat és általános betegbiztosításról is gondoskodnak.

Megjegyzendő, hogy ennek az állami intézetnek az osztrák kormány 2.000.000 K. forgó tőkét bocsátott rendelkezésére, ezenkívül 300.000 koronás állandó évi segéllyel támogatja és központi telepei számára Wienben céljaikra teljesen berendezett s gépekkel, szerzőmokkal, bútorral, stb.-vel felszerelt két házat adott használatra.

Hasonló egészséges szervezkedést és ennek révén elért szép eredményeket látunk a svédoknál. Ott a Föreningen för Svensk Hemslojd maga köré gyűjti, irányítja és támogatja a vidéki kisebb egyesületeket. Célja, hogy a népnek veleszületett művészeti érzékét és az ipari

munkában való évszázados készségét fenntartsa és fejlessze. Ott pedig, ahol a gépipar versenye már egészen kipusztította a háziipari foglalkozást, életre akarja kelteni azt. Jól jövedelmező mellékkeresetté akarja tenni a népnek e foglalkozását, hogy a kevésbé termékeny vidékeken lakó, vagy rossz termés, elemi csapások által sújtott népnek a hazai rögön való biztos megélhetésre módot adjon. Mert mindenfelé belátták igazságát annak, hogy a háziiparnak visszaesése és pusztulása volt — különösen Svédország északi részében — oka a mindgyakrabban ismétlődő éhínségeknek s az amerikai kivándorlásnak.

Ideális céljait a svéd háziipari egyesülés csakis megfelelő anyagi tőke segítségével és az egész országra kiterjedő célszerű oly szervezettel érthette el, mely a népet foglalkoztatta és termelésének gyors értékesítéséről is gondoskodott.

Magánosok és a kormány készségesen megadták a szükséges összegeket; az ország sok vidékéről felhangzó vészkiáltás a Svensk Hemslöjd Egyesület vezetőit gyors és erélyes munkára serkentette.

Ruskin eszméi itt is behatoltak már a társadalom minden rétegébe s fölkellették az esztétikai-erkölcsi nevelés iránt való érdeklődést. Ez lényegesen megkönnyítette a termelt munkák értékesítését. Mert a közönség megtanulta becsülni a hazai háziipari munkáknak jóságát, tartosságát, a színek valódiságát s ezért meg tudta ítélni azok értékét, szemben az olcsóbb, gyári tömegtermeléssel.

Nehezebb feladat volt ismét rábírní a távoleső falvak lakosságát a háziipari foglalkozás folytatására, illetőleg megkezdésére. Hiányzottak a nyersanyagok, sőt gyakran a mellőzhető szerszámok sem voltak meg.

Nemesebb ipari munkákkal való foglalatoskodás, mint például a csipkekészítés, éppen nem ígérkezett hálásnak. Hiszen a városi emberek sokkal olcsóbban kapják a gépcsipkét s a falusi nagy szorgalommal készült csipkét kínálgató házalók nem tudtak túladni portékájukon s csüggedten, éhesen tértek haza. Különösen az északi vidékek lakosságát kétségbeesett csüggedés fogta el.

Ekkor a Slöjd Föreningen megbízottai fáradhatatlanul beutazták Svédország minden zugát, hogy alaposan megismerjék a háziipar állapotát és a lakosság helyzetét.

Egy borzasztó éhínség évében Zickermann Lili kisasszony, a Hemslöjd Egyesület lelkes igazgatónöje, Norbottenig, a Lappvidék legészakibb helységéig hatolt föl, hogy alaposan megismerje a lappok munkakészségét és készítményeinek értékesítésével nyomorukat enyhítse. Ki akarta ragadni a népet tompa fásultságából, amibe elmerítette őt a hosszú téli éj; mert ha a legszükségesebb élelemre sem tellett, még kevésbé volt módja világításról gondoskodni. Ezért kénytelen volt egyes állatok módjára téli álmodni.

Nagyon meghatóak Zickermann k. a. útijegyzetei. Elsősorban kellő mennyiségű élelmet szállított az inséges vidékekre. Azután behatolt a kunyhókba, hogy megtudja, miféle eladható holmikat tud a nép készíteni. A férfiak berakott munkákkal díszített nyelű szép késeket mutattak, iramszarvas bőrből készült eredeti formájú cipőket, díszes szánokat, fényes fémdíszítésű lószerszámot, stb.-t. Az asszonyok megmutatták mélytűzű színekkel festett, gyapjufonálból készült szötteseiket; itt-ott akadt jó, erős házi vászon is. A lappok örömmel megígérték, hogy dolgoznak, ha megveszik készítményeiket. Arról persze fogalmuk sem volt, hogy mily ősi művészi erő és egészséges színérzék felett rendelkeztek. Így a távoleső, igen mostoha viszonyokkal küzdő Lappvidék is érezte áldásos hatását a Hemslöjd Egyesületnek, mely immár kitűnő szervezetével behálózta az egész svéd királyságot.

A háziipar fejlesztésére irányuló működésében rendszerint a következőképpen jár el:

Azokat a vidékeket, amelyekben a háziipar még nem pusztult el, ellátja megfelelő anyaggal és megrendelésekkel. Évente kétszer nagy vásárt rendez, amelyeken megbízható személyek — többnyire tanító vagy tanítónő — útján kiosztja a nyersanyagot és méltányos áron átveszi a kész munkát. Oly vidéken pedig, ahol a háziipar kipusztult, iskolákat alapít az egyesület. Elsősorban pedig azon van, hogy a régi technikákhoz értő legjobb munkást vagy munkásnőt alkalmazza tanítómesterül. Amennyiben a helyzet olyan, hogy

a központból kell kiküldeni tanítót, akkor annak mindenképp alaposan tanulmányoznia kell az illető vidék népművészetét s a tanítás a meglevő munkákból indul ki. Kiváló stockholmi művészek készítik a jelenkor követelményeihez alkalmazkodó terveket, a Nordiska Museet gyűjteményeiben őrzött régi népművészeti munkák felhasználásával. A fővároshoz közelebb fekvő vidékek természetesen szorosabb kapcsolatba léphetnek a központtal mint a távolosok, s ott a szociális feladatok mellett a művészi szempontok is könnyebben érvényesülhetnek.

A szövőipar és a csipkekészítés mellett különösen a kosárfonás, a bőr- és fémipar és a faragás, sőt a bútorigar az, amelyre az egyesület figyelme és hasznos fejlesztő működése kiterjed.

Az iparművészeti múzeumban rendezett svéd kiállításon volt szép szőttesek, csipkék, népies hímzések, cserepek, stb., jó részben a Svensk Hemslojd hatása alatt álló munkatelepekből kerültek ki és kézzelfogható bizonyítékai az egyesület áldásos, eredményes munkásságának.

Nálunk Magyarországon is az utolsó egy-két évtizedben erősebb mozgalmak indultak meg a háziipar érdekében. Tavaly február havában megalakult a kereskedelmi kormányzatnak hathatós támogatása mellett, Izabella főhercegnő védnökségével s igen előkelő társadalmi körök bevonásával, az Orsz. Háziipari Szövetség, szintén azzal a céllal, hogy a magyar háziipart fejlessze s termékeinek értékesítését előmozdítsa. Ugyancsak a háziipar, első sorban a csipkekészítés fellendítése érdekében szervezték újabban az orsz. iparművészeti iskola háziipari osztályát, amely máris az ország különböző részeiben fióktelepeket létesített. E kétségtelenül a legnemesebb intenciókból eredt intézményekről egyelőre megállapíthatjuk, hogy az Orsz. Háziipari Szövetség fennállásának tíz hónapja alatt máris számottevő forgalmat tud felmutatni, az iparművészeti iskola háziipari osztálya pedig 1909. év tavaszán rendezett első kiállításán megmutatta, hogy jeles művészi erők és szakképzett tanítónők felett rendelkezik.

Mint már említettem, a népművészetből fejlődött háziiparszerű foglalkozás hazánkban sok helyütt megszűnt; ott, ahol még megvan, túlnyomó részben visszafejlődött.

Háziipar alatt e cikkben a nép iparszerűen előállított munkáinak csak azt a csoportját értjük, amely megjelenésénél, a megmunkálás módjánál fogva a művészeti megítélés alá is tartozik. Ennélfogva a tisztán gazdasági céloknak szolgáló készítményekre e sorokban foglaltak nem vonatkozhatnak.

Háziiparunk hanyatlásának okát nem mindig a népben, a helyi körülményekben, hanem sokszor az úgynevezett fejlesztés módjában kell keresnünk. Nálunk ugyanis a háziiparnak védelmére, fejlesztésénél követendő eljárás irányítására paragrafus nincs. Háziipart „fejleszt-het” mindenki, akinek erre kedve van. Falusi jegyzők, plébánosok, földbirtokosok, orsz. képviselők, egyesületek, tettvágó hölgyek stb. mind-mind hivatottságot éreznek e nagyfontosságú ügy felkarolására s e túlbuzgóságnak végeredményben rendszerint maga az ügy vallja kárát.

Hogy azután az ilyen fejlesztés mire vezet, annak mélyen elszomorító képét immár hazánk sok vidékén láthatjuk. Nem vezethet bennünket félre az itt-ott kimutatott pénzbeli eredmény; ez nem kárpótol a gyönyörű, örökbecsű formakincsünk izlésbe ütköző elfajulásáért. Hogy micsoda romboló munka folyik e téren büntetlenül, sőt magasabb pártfogás mellett is, arról szemmeláthatóan meggyőződhetünk, ha összehasonlítjuk a régi kalotaszegi varrottasokat a boltjainkban és házalóktól kapható elfinomodott, eltorzult jelenkoriakkal, a klasszikus szépségű régi erdélyi, felvidéki kancsókat, butykosokat újabb fazekasáruinkkal, a régi mezőkövesdi himes munkákat az anilínfestékes modern hímzésekkel, a régi erdélyi és délvidéki Thylim-szőnyegeteket, a ríkitó színű, barbár hatású újabb ilyen szövött munkákkal stb. stb.

Hogy nálunk helyenkint miképpen akarják a háziipart fejleszteni, arra jellemző adatot szolgáltatott az az előadás, amelynek kapcsán egy székelyföldi professzor tavaly

az iparművészeti múzeumban népipari törekvéseit illusztrálta. A közismert szólásokat hangoztató előadást hallgató igen előkelő közönség megdöbbenve szemlélte azokat a izléstelenségeket, amelyeket a derék professzor úr (egy előkelő orsz. képviselő hathatós támogatásával) Székelyföld népe részére állami pénzen mintakul akart megvásároltatni. Hasznavehetlen, képtelenül összerótt, de „magyar“ díszitményekkel cifrázott csíp-csup fatárgyak, rávarrott félméteres bundavirág-motívumokkal ékesített tüll-függönyökből és hasonló tákolmányokból állott a professzor úr mintakollekciója. És nem a protegáló képviselő úron és a többi jóakarón múlt, hogy a kormány az egész gyűjteményt háziipari fejlesztési célokra meg nem vette, sőt — horrendum dictu — a professzor urat az iparművészeti iskolához ki nem nevezte.

Pozsony vármegye egyik helységében — nem az áldásos működést kifejtő s az örökségképen ránk maradt formakincset pietással felhasználó Izabella-egyesületről van szó — főúri hölgy himzőiskolát tart fenn, amely révén több falu asszonynepe bámulatos technikai készségre tesz szert. Ahelyett azonban, hogy a hagyományképen meglevő régi, vagy művészkéztől eredő modern minták után dolgoznának, dilettáns tervezők merőben elhibázott mustráit használják, úgy hogy az ekképen készült himzéseket legfőlegb kufiózumnaként veszi meg az idegen.

Erdély egyik képviselője — nemes intencióiban nem kételkedem — az ősrégi hagyományokon alapuló, fába rovott ornamensekkel ékeskedő famunkák készítésére buzdítja választókerületének asztalosságához értő embereit. De nem éri be a buzdítással. Olyan mintákkal látja el őket, amelyek bizony hasonlítanak a divatlapok mellékletein látható lombfűrész vagy rovásmunka (Kerbschnitt) részére adott sablonos rajzokhoz. És az eredmény? Az ősrégi, jellegzetes, jó technikának elfajulása.

Még számos példát sorolhatnánk fel egyes nőegyesületek háziipari akcióinak félszégsegeiről és egyebekről, amelyek mindannyian bizonyítják, hogy a kellő hozzáértés és a meglevő munkák iránti pietás nélkül való beavatkozás — vezesse azt bár a legjobb szándék is — áldást hozó nem lehet.

Éppen ezért valami védőtörvényre, vagy más hasonló hatásos intézkedésre, a megfelelő jogokkal, tekintéllyel felruházott, komoly felelősséggel vezetett és a kellő anyagi és erkölcsi erő felett rendelkező központi fórumra van sürgősen szükség, amely hazánk háziiparának ügyét egységesen, tervszerűen és a művészeti, kereskedelmi és szociális szempontok harmonikus összeegyeztetésével vezesse. Úgy láttuk, hogy az Orsz. Háziipari Szövetség jelen szervezetében a kereskedelmi tevékenységet a kellő hozzáértéssel, jól végzi. Ellenben egyéb, ennél nem kevésbé fontos tennivalóit műkedvelők irányítják. Minthogy pedig ilyenképp a szövetség akciójához fűzött jogos kívánalmak kellőképpen biztosítva nincsenek: az Orsz. Háziipari Szövetség jelen szervezetébe bele kellene vinni az idevágó ügyek intézésére szakbeli, hozzáértő komoly erőket és biztosítani ezeknek érvényesülését az egész vonalon, vagy, ha az Orsz. Háziipari Szövetségben a dilettáns elemek hatásköre csorbitatlanul megmaradna a jövőben is, akkor a Háziipari Szövetség fölé, annak, mint egyéb hasonló célú egyesülések működésének ellenőrzésére s a szükséghez képest irányítására kellő jogkörrel felruházott külön háziipari állami központnak, vagy tanácsnak felállításáról kellene gondoskodni. Mert mindaddig, míg e téren az ötlet-szerűség, a dilettantizmus vezet, a művészi, szociális és anyagi érdekek vagy egyoldaluan vagy éppen nem érvényesülnek és bárki minden felelősség nélkül beavatkozhatik: háziiparunknak az a része, amelyhez a művészetnek is köze van, az egészséges fejlődés útjára nem juthat.

De a háziiparnak többi, a művészzel vonatkozásban alig álló ágai is nagyon rászorulnának egy nagyobbarányú, egységesen s tervszerűen vezetett akcióra, mert csak úgy tölthetik be a nemzetünk közgazdasági életében részökre kijelölt fontos hivatást.

A háziipar fejlesztésére irányuló ilyen akciónak a nehéz feladatok egész komplexumát kell felölelnie. Mert áldásos és tartós hatású csak akkor lehet, ha a háziipar fejlesztésével szorosan összefüggő népnevelési, technikai-didaktikai és kereskedelmi feladatokat

összhangzóan megoldani tudjuk. E feladatokkal járó nehézségek annál nagyobbak, mennél hátramaradottabbak az illető vidék népessége és háziipari készítményei. E feladatok fontossága pedig növekedik ott, ahol a háziiparnak életbevágó közgazdasági és szociálpolitikai szerep jut.

Tudjuk, hogy hazánk számos vidéke a kedvezőtlen geológiai és klimatikus viszonyok valamint népességének mostoha anyagi helyzete miatt rászorult a háziiparra. Csupán ennek a fejlesztésével remélhetjük, hogy e helyeken a nép megszerezheti a megélhetés elemi feltételeit, műveltsége magasabb fokra emelkedik, hogy csökken a kivándorlás s meglesz a nemzeti és családi élet iránt való érveke, általában pedig, hogy munkakedve és munkaképessége fokozódjék.

A hazai háziipar fejlesztésére irányuló nagyobb szabású akció munkaprogramjának s annak végrehajtására szolgáló eszközök megállapításához azonban mindenekeelőtt alaposan ismernünk kellene háziiparunk jelen helyzetét. Ezt ma nem ismeri még senki. Vannak ugyan egyes felkaroltabb vidékekről bizonyos alkalmi feljegyzések, tapasztalatok, de ezeket még rendszeresen nem állították össze s nem egészítették ki a hiányzó adatokat. Ezért az egész országra kiterjedő, tervszerű, egységes eljárással meg kellene szerkeszteni hű képét, mintegy kataszterét, az egész magyar háziiparnak. E képből tisztán látnunk kellene, hogy az ország mely vidékei azok, amelyekben a háziiparnak tradíciója van, hol folytatják még a munkát, jól végzik-e azt vagy rosszul, miben van hiány, mely vidékeken szűnt meg vagy nem is volt még a háziiparszerű foglalkozás; hol van talaja a művészi irányú munkának, hol csupán a szorosan vett ipari dolgoknak; van-e felesleg nyersanyagokban, hol szorul a nép nyersanyag behozatalára, miképpen szerzi be azt, rendeztek-e már háziipari tanfolyamot, hol vált be, hol nem? S ha nem volt eredményes, mi volt ennek az oka? Milyenek a bérvizonyok? stb. Egyszóval a csataterv elkészítése előtt meg kell ismerni a terepet s ehhez a terepfelvételi munkához a legjobb, leghivatottabb erőket kellene igénybe venni. Úgy emlékszem, a kereskedelemügyi minisztérium mintegy tíz évvel ezelőtt megcsináltatta az egész ország ipari termelésének pontos statisztikáját. A nagy iparfejlesztési akció ez után indult meg, amidőn a minisztérium már alaposan ismerte a helyzetet. Hasonló intézkedésre volna szükség a háziipar érdekében is, mert mindaddig, míg e részben a jelen állapotokat kellőképpen nem ismerik, nagyobb arányú eredményes háziipari akcióról szó alig lehet.

Ez volna az első lépés. De ezzel egyidejűleg sok egyéb hasznos intézkedést lehetne megtenni. Összeírni és nyilvántartani kellene az ország minden vidékén élő azokat az egyéneket, akik kiválóan értenek valamely háziipari foglalkozáshoz, hogy első sorban őket lehessen felhasználni tanítómesterekül. Ha pedig a nép — mint azt sok helyütt látjuk — idegenkedik a háziipari munkától, kezdetben jutalmakkal, később megfelelő megrendelések biztosításával kellene azt munkára bírni.

Fontos feladat vár azokra, kik egy ilyen háziipari központnak a néppel való érintkezését közvetítik.

Egy kiváló, nagyforgalmú régi üzlet tulajdonosa, aki a maga nagy szükségleteinek egy részét háziiparszerűen készítteti, a közvetítő szerepre — épp úgy mint a svéd — igen alkalmasaknak találta a tanítókat. Ezeknek a feladata a munkások kiszemelése, a megrendelés, a nyersanyag s a mintáknak kiadása, a munkák ellenőrzése, összegyűjtése s a központba való szállítása és a munkabérek kifizetése. Amit az említett kereskedő a maga szakmájában végez, azt lehetne az egész országra kiterjesztve szervezni.

Háziiparunknak nagyobb fokú fellendülését akkor érhetjük el, ha a termelt munkák és árucikkeknek gyors értékesítését, általában pedig részökre állandó piacot biztosítunk. Ez pedig csak a kereskedelmi köröknek hathatós támogatásával lehetséges. Tapasztalásból tudom, hogy sok derék kereskedőnk van, aki szívesen veszi a magyar munkát, csupán megkívánja, hogy az ár és a minőség dolgában jogos igényeinek megfelelően és hogy pontosan betartsák a szállítási határidőt. Hogy pedig ezeket a kívánságokat jól szervezett munka mellett kielégíteni lehet, azt az osztrákok és a svédok példája is bizonyítja.

Egyesüljenek tehát nálunk is — minden mellétekintet nélkül — a legjobb erők, első sorban azok, amelyek az ügyszakhoz értnek, azt komolyan szeretik s szívesen, igaz lelkesedéssel dolgoznak is érte. Fejlesszék ezek a meglévő szervezeteket, vagy ha kell, alakítsanak újat és olvasszák ebbe a meglévőket, de csinálják meg a szervezkedést s végezzék a háziipar fejlesztésének munkáját úgy, hogy abból tartós áldás fakadjon az egész országra.

Elődeinknek ránk maradt népművészeti kincseit szemlélve, ne kelljen többé szégyenkezni a Jelen magyar népe munkakészségének és ízlésének visszafejlődésén. Ébresszük és fokozzuk népoktatásunk intenzív fejlesztésével a népben szunnyadó tehetségeket. Tanítsuk meg a közönséget és a munkást egyaránt, hogy szeresse, becsülje meg a jó munkát; különböztesse meg a szépet a cifrától, a hívalkodótól, az igazat a hamistól.

Az ilyen munkához lelkes, ügyesretettől áthatott, alapos készütségű, önzetlen kultúremlők kelljenek. Nem tiszta forrásból eredő érdeklődéssel, felületességgel csak ártunk az ügynek. Ezért ezek ellenében sürgősen védekezni kell.

□

□

Cikkem bevezető soraiban említettem, hogy a svéd kiállítás a népművészet és a háziipar fejlesztésén kívül megszívlelni való példát adott a modern női kézimunkák készítésében is.

Azt hiszem, hogy olvasóim kivétel nélkül egyetértenek velem, amidőn megállapítom, hogy a Magyarországon készülő női kézimunkák átlaga igen alacsony művészi színvonalon áll. Az átlagról beszélek, a túlnyomó többségre értem s szívesen elismerem, hogy kivételesen készítenek értékes, művészi szempontból nem kifogásolható munkákat is. De ezek csak igen szörványos kivételek.

Hölgyeink a kézimunkában való készségeket általában az iskolákban szerzik meg; egy részük az ipariskolákban fokozza, tökéletesíti készségét s ez intézetek évvégi kiállításai a munkák megcsinálásának szempontjából rendszerint rászorgálnak azokra a superlatívusokra, amelyekkel a lapok tudósítói róluk megemlékezni szoktak.

Ha azonban a formák művészi elrendezését s technikák ötletességét nézzük, általában pedig művészi gondolatot, nemesebb ízlést, eredetiséget a színek, anyagok harmonikus összeválogatását keressük, akkor bizony találunk kifogásolni valót bőven.

Szomorú tapasztalatra jutunk, ha a női kézimunkák eladásával s idevaló minták árusításával foglalkozó boltjaink jó részében felhalmozott kézimunkákat nézzük.

Nem tudom, mások mit éreznek, ha látnak ilyen dolgokat. Részemről mondhatom, hogy fájó érzést kelt lelkemben, amidőn oly gyakran látom, hogy a legjobb szándék, becsület, kitartó munka, sokszor bámulatba ejtő ügyesség, drága hozzávaló végeredményben értéktelen, bántóan barbár ízlésű tárgyat alkot. Hogy ez így van, annak okát első sorban nevelésünk fogyatékos voltában látom. Polgári, felső leányiskoláinkban, a tanítónőképzőkben, a sok zárdai nevelőintézetben minden egyébről esik szó tanulás közben, csak ízlésről nem. Nem tudom, vajjon a kézimunkatanításra képesítő tanfolyamokon adnak-e útbaigazítást a szakmunkabeli tárgyak esztétikai értékének megítéléséhez, mutatnak-e rá az e téren általánosan tapasztalható téves nézetekre, meggyőzik-e a tanítványokat az anyag, rendeltetés, megmunkálás módja és a díszítés elrendezése között való szoros egységnek szükséges voltáról, általában pedig tanítják-e megkülönböztetni a rosszat a jótól, a művészt a művésztlentől stb. Az eredmény, amelyet az iskolai kézimunkatanítás terén látok, arra enged következtetni, hogy mindezekben a tudnivalókban a kézimunkatanítónők meglehetősen tájékozatlanok. Abban a kevés iskolában, amelyekben tűrhető vagy kedvezőbb eredményt érnek el, az érdem rendszerint a rajztanítónőt illeti meg, aki a kézimunka tanításával foglalkozó kollegáját támogatja és az orsz. képzőművészeti főiskolán szerzett alapos esztétikai ismeretei segítségével biztosan igazodik el, ha minták megválasztásáról, akkor is, ha önálló tervezésről van szó.

Épp ezért nagy örömmel és meglelégedéssel fogadhatjuk az újabban történt azt az intézkedést, amely lehetővé teszi, hogy rajztanítónőjelöltek a budapesti áll. nőipariskolában egyidejűleg végzett tanulmányaik alapján a kézimunkatanítónői képesítést is megszerezhetik. Ezzel jövőben oly esztétikai képzettségű kézimunkatanítónők kerülnek majd az életbe, kik bizonyára minden tekintetben derekasan állják meg majd helyöket.

Ez azonban a jövő zenéje. Ma úgy áll a dolog, hogy a kézimunkatanításnál úgyszólván kizárólagosan a divatlapok és az „előnyomó“ boltosok többnyire igen selejtes mintarajzait használják. Hiszen, mióta a Mintalapok megszűntek, azóta művész színvonalon álló hazai kiadványunk nincs, amely e részben kielégíthetné a szükségletet. A kedvtelésből, belső lelki szükségéből vagy kenyérkereső célzattal otthoni kézimunkával foglalatostkodó hölgyek ezrei ma még — jobb híján — épp úgy rászorulnak a külföldről importált silány mintarajzokra, mint az iskolák százezreire rúgó növendékserege. Nem csoda tehát, ha munkájuk eredménye olyan elszomorító, amilyen az valóban.

Mit látunk a svédeknel? Azt, hogy kiváló gondot fordítanak a kézimunkatanítónők művész képzésére, izlésök nemesítésére, hogy a jeles tervező urinőknek egész sora ellátja az iskolákat, a kézimunkatelepeket szebbnél-szebb művész tervekkel, hogy e telepek közt olyan magas színvonalú intézmények is vannak, mint a jeles Branting Ágnes vezetése alatt álló stockholmi Licium, a Handarbetets Vänner-Egyesület, amely intézetek mindig választékos állandó kiállításai nemesítő hatásuak az egész svéd hölgyközönségre és az iskolákra egyaránt.

De tanulhatunk még egyebet is. Megtanulhatjuk azt, hogy az egyházak kézimunkaszükségeit beszerzésénél nem a derék plébánosok vagy apácázárda-főnöknök izlése dönt, mint nálunk a legtöbb esetben, hanem hozzáértő, bevált fórumok tanácsa szerint járnak el.

Az Orsz. M. Iparművészeti Társulat részéről kézimunkatervekre hirdetett általános nagy pályázat megmutatta, hogy nemzetünk nem szűkölködik képzett, invenciózus, friss művész erőkben, amelyeknek csak munkateret, érvényesülésökre alkalmat kell adni. Mindazoknak, akik hisznek a női munka nagy kultúrerejében, s annak megnevesítését kívánják, módot kell keresniök művész eröinknek e téren való mennél általánosabb kiaknázására s megkeresni az eszközöket arra, hogy a közönségnek, első sorban az iskolák növendékseregének izlését neveljék, finomítsák, és hogy mindenki részéről hozzáférhető közkinccsé tegyék a ránk maradt örökbecsű, szép, régi magyar kézimunkák kifogyhatatlan formakincsét. És ha ez mind meglesz, gondoljunk hálával a svédekre, kik nekünk ebben is oly megszívlelni való jó példát adtak.

1.

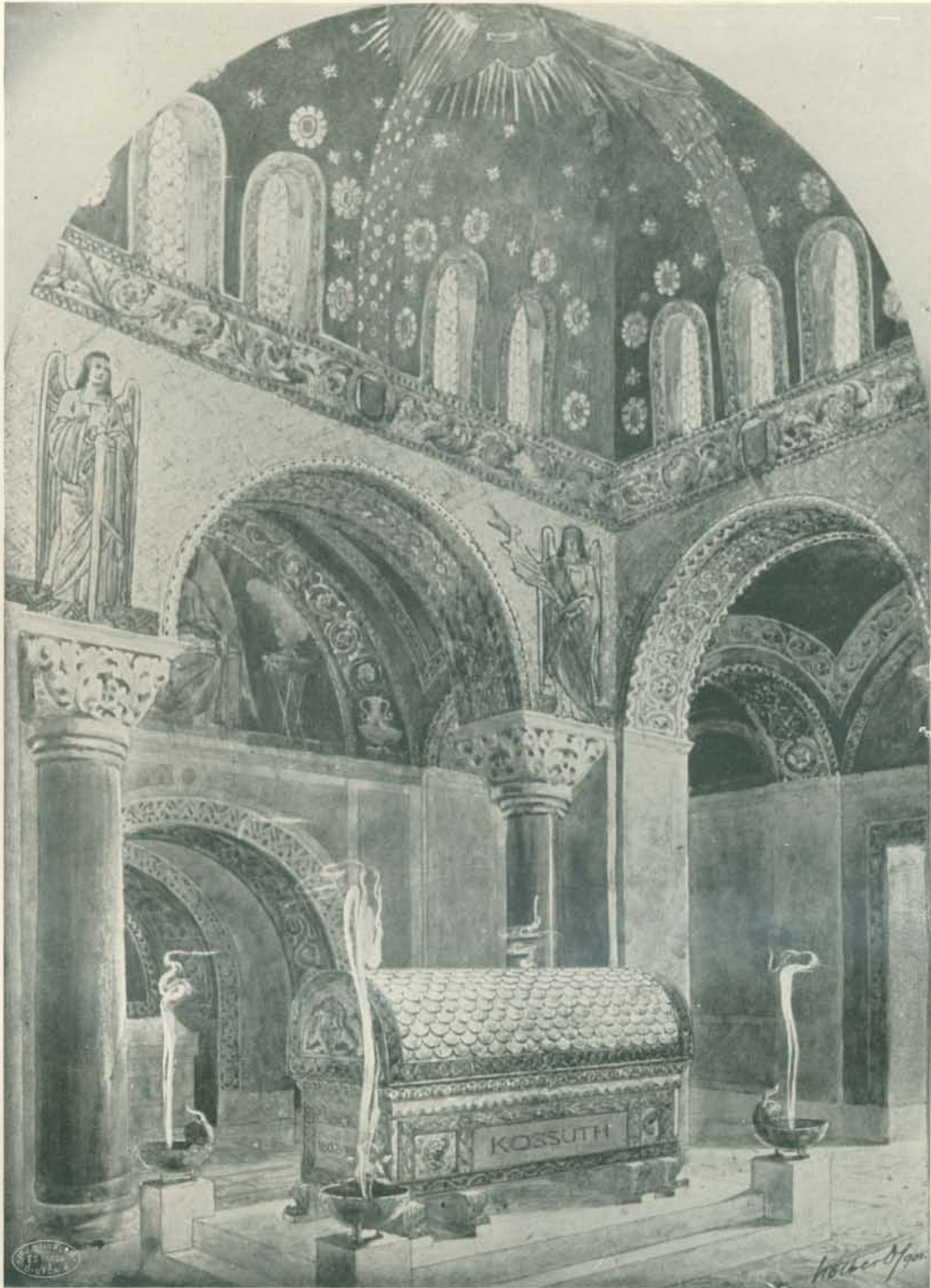
2.

1-2. A KOSSUTH-MAUZOLEUM LÁTKÉPE
ÉS RÉSZLETE.

VUE DU MAUSOLÉE KOSSUTH
AVEC DÉTAILS.

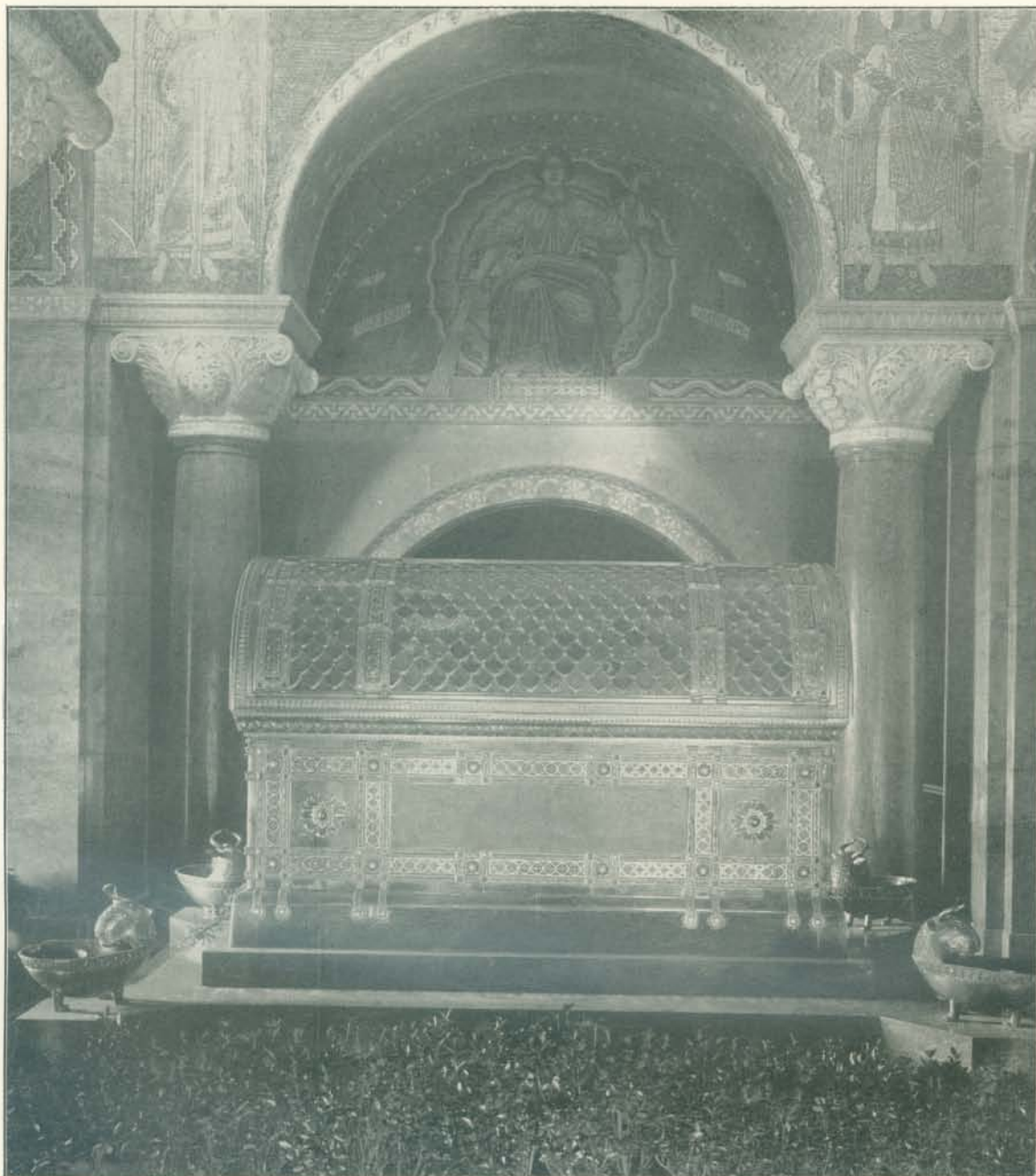
3.

3. A KOSSUTH-MAUZOLEUM BELSEJE.
TERVEZTÉK: GERSTER KÁLMÁN
ÉS KÖLBER DEZSÓ.

L'INTÉRIEUR DU MAUSOLÉE KOSSUTH.
MM. CALMAN GERSTER
ET DÉsirÉ KÖLBER.

4.

4. A KOSSUTH-MAUZOLEUM
SZARKOFÁGJA.
TERVEZTE: GERSTER KÁLMÁN.

SARCOPHAGE DANS LE MAUSOLÉE KOSSUTH.
COMPOSITION DE
M. CALMAN GERSTER.

5.

6.

7.

5-7. A BEJÁRAT FELETT LEVŐ
FÉLKÖRŰ MEZŐ DISZÍTÉSE
ÉS TANULMÁNYRAJZAI.
KÖLBER DEZSŐ RAJZAI
A KOSSUTHM-AUZOLEUM BELSŐ
MOZAIK DISZÍTÉSEIHEZ.

DÉCORATION AU DESSUS
DE L'ENTRÉE PRINCIPALE.
ÉTUDES POUR LA
MOZAIQUE À L'INTÉRIEUR.
PAR M. DÉSIRÉ KÖLBER.

8.

9.

KÖLBER DEZSŐ
RAJZAI
A KOSSUTH-
MAUZOLEUM BELSŐ
MOZAIK
DISZÍTÉSEIHEZ.

ÉTUDES POUR LA
MOSAÏQUE
À L'INTÉRIEUR.
PAR M. DÉSIRÉ
KÖLBER.

8-9. A BEJÁRAT FELETT LEVŐ FÉLKÖRŰ MEZŐ DISZÍTÉSE
ÉS TANULMÁNYRAJZA.

10.

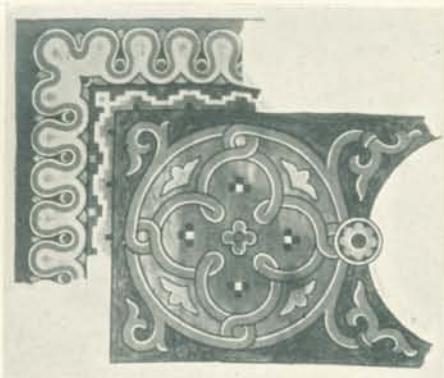
11.

10—11. DISZÍTMÉNYI RÉSZLETEK.
KÖLBER DEZSŐ RAJZAI
A KOSSUTH-MAUZOLEUM BELSŐ
MOZAIK DISZÍTÉSEIHEZ.

DÉTAILS DE LA DÉCORATION INTÉRIEURE.
COMPOSITIONS DE M. DÉSIRÉ KÖLBER,
ÉTUDES POUR LA
MOZAIQUE À L'INTÉRIEUR,
PAR M. DÉSIRÉ KÖLBER.

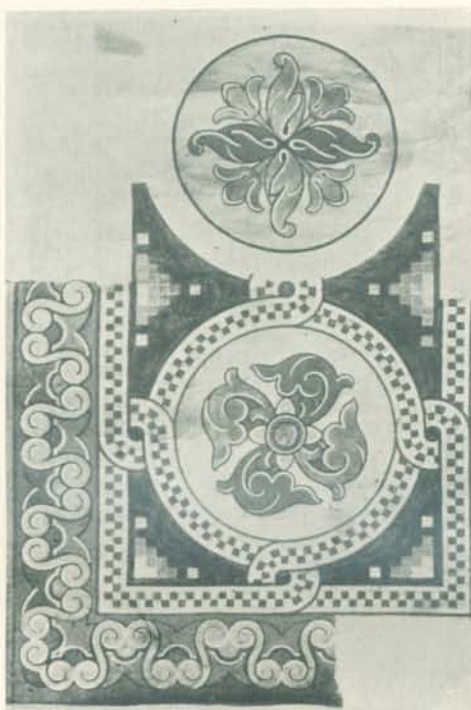
12.

13.

14.

15.

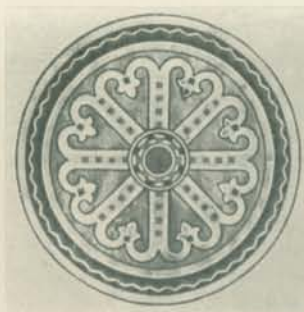
12-15. DISZÍTMÉNYI RÉSZLETEK.
KÖLBER DEZSŐ RAJZAI
A KOSSUTH-MAUZOLEUM BELSŐ
MOZAIK DISZÍTÉSEIHEZ.

DÉTAILS DE LA DÉCORATION INTÉRIURE,
COMPOSITIONS DE M. DÉSIRÉ KÖLBER.
ÉTUDES POUR LA
MOZAÏQUE À L'INTÉRIEUR,
PAR M, DÉSIRÉ KÖLBER.

16.

17.

16-17. A SZARKOFÁG FELETT
LEVŐ MENNYEZET RÉSZLETEI.
KÖLBER DEZSÓ RAJZAI
A KOSSUTH-MAUZOLEUM
BELSŐ MOZAIK DISZÍTÉSEIHEZ.

DETAILS DE LA VOÛTE
CENTRALE. COMPOSITIONS DE
M. DÉSIRÉ KÖLBER.
ÉTUDES POUR LA
MOSAÏQUE À L'INTÉRIEUR
PAR M. DÉSIRÉ KÖLBER.